

**Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра політології**

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Декан філософського факультету _____ Рижак Л. В.

" ____ " _____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

"Напівпрезидентська система правління"

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань	05 "Соціальні та поведінкові науки"
спеціальність	052 "Політологія"
факультет	Філософський
рівня вищої освіти	Перший (бакалаврський)

Робоча програма навчальної дисципліни "Напівпрезидентська система правління" для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 "Соціальні та поведінкові науки" спеціальності 052 "Політологія". – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2023. – 24 с.

Розробник: Литвин Віталій Сергійович, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології філософського факультету (протокол № __ від "__" _____ 2023 р.)

Завідувач кафедри політології

_____ (проф. Романюк А. С.)

"__" _____ 2023 року

Схвалено Вченою радою філософського факультету.

Протокол № __ від "__" _____ 2023 року

Голова Вченої ради

_____ (доц. Рижак Л. В.)

"__" _____ 2023 року

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів – 3,5	Галузь знань <u>05 "Соціальні та поведінкові науки"</u>	Нормативна
	Спеціальність <u>052 "Політологія"</u>	
Модулів – 2		<i>Рік підготовки:</i>
Змістових модулів – 2		3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – немає		<i>Семестр</i>
Загальна кількість годин – 105		6-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 2,5	Освітньо-кваліфікаційний рівень: перший (бакалаврський)	<i>Лекції</i>
		32 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>
		32 год.
		<i>Лабораторні</i>
		0 год.
		<i>Самостійна робота</i>
		41 год.
<i>Індивідуальні завдання: 0 год.</i>		
<i>Вид контролю: залік</i>		

Примітка

Співвідношення кількості годин аудиторних занять (лекційних і семінарських) до кількості годин самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – приблизно 3/2.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Актуальність курсу. Політичні інститути і системи формують стимули, які в свою чергу мають значний вплив на стратегічний вибір, зроблений політичними діячами. В цьому сенсі політичні інститути та системи є своєрідними "правилами гри" політичного процесу, а також існують у ході розв'язання конкретних політичних проблем. З огляду на це, саме розгляд політичних інститутів і міжінституційних відносин може стати ключовим чинником, який зі значною долею очевидності свідчитиме про тенденції, перспективи, прогностичні варіанти розвитку політичного процесу в тій чи іншій державі та соціумі. Це особливо актуально і цікаво у випадку напівпрезидентської системи правління (напівпрезиденталізму) як такої конструкції міжінституційних відносин, в якій існує посада всенародно виборного на фіксований термін президента, а також уряд на чолі з прем'єр-міністром, які колективно відповідальні обов'язково перед парламентом.

Саме з огляду на це, дисципліну розроблено таким чином, щоб надати студентам необхідні знання, обов'язкові для того, щоби розуміти теоретичні та практичні основи аналізу політичних інститутів і міжінституційних відносин у рамках напівпрезидентської системи правління, передусім в країнах Європи та в Україні. Курс є елементом такого напряму політичної науки, як порівняльна політологія. Наголос у рамках курсу зроблено на кількісній і якісній складовій аналізу систем правління, однак головно напівпрезиденталізму. Курс розроблено з прицілом на усталені і новітні кількісні механізми, методики, виміри аналізу систем правління, зокрема їхніх різновидів. Методологічно курс сягає теорії раціонального вибору, проте він також включає в себе інші теоретико-методологічні перспективи. Емпірично більшість запропонованих тем у зрізі аналізу систем напівпрезидентського типу обговорюються у ракурсі різних політичних систем. В науковому контексті курс використаний як механізм диверсифікації і поглиблення (звуження) сфери наукового політологічного аналізу.

Дисципліна "Напівпрезидентська система правління" є вибірковою навчальною курсом в рамках спеціальності "Політологія", який вивчається студентами третього року навчання. Курс розраховано на 105 годин і запропоновано до вивчення у шостому семестрі. В структурі годин курсу виділено такі складові: лекційна – 32 години, семінарські заняття – 32 години, самостійні завдання – 41 година.

Мета курсу: ознайомити студентів з основами й принципами функціонування сучасних напівпрезидентських систем правління, особливо в країнах Європи, з особливостями застосування якісних та кількісних вимірів і методів у порівняльному аналізі таких систем правління, а також виробити у студентів уявлення про ефективність та якість, перспективи і ризики різних типів напівпрезидентських систем, передусім в Україні.

Завдання курсу: визначити сутність/особливості систем державного правління; окреслити сутність/особливості кількісного методу порівняльного аналізу систем державного правління; схарактеризувати особливості та різновиди напівпрезиденталізму; сформулювати в студентів понятійно-категоріальний апарат дослідження різних типів напівпрезиденталізму; пояснити й систематизувати теоретичні уявлення про напівпрезиденталізм як про сукупність інститутів, процесів і впорядкованих системних відносин; прищепити знання про еволюцію та сучасний стан розвитку напівпрезидентських систем у різних країнах та частинах світу, в тому числі й в Україні; розкрити особливості використання кількісних інструментів порівняльного аналізу напівпрезидентських систем; сформувати навички виокремлення тенденцій, які притаманні напівпрезиденталізму тих чи інших країн, зокрема України.

Теоретична основа/структура курсу. Курс розділено на два змістові модулі. У першому змістовому моделі запропоновано вивчення форм і систем державного правління, підходів до класифікацій систем державного правління. Також тут увагу зосереджено на аналізі еволюції терміна та концепта "напівпрезиденталізм" у політичній теорії та практиці, стану класичних і сучасних досліджень напівпрезиденталізму, а також атрибутів цієї системи правління та її схвалення і критики. У другому ж змістовому модулі увагу зосереджено головно на розгляді різних типів напівпрезидентської системи правління, а також наслідків, ризиків та перспектив

напівпрезидентської системи правління, зокрема в Україні. У курсі студентам запропоновано підхід зі здійснення якісного та кількісного вимірювання напівпрезиденталізму на підставі порівняльного аналізу (метод окремого випадку і бінарний аналіз, порівняння контрастних або подібних країн, регіональні порівняння, класифікаційні схеми, статистичні, дескриптивні дослідження і крос-темпоральний аналіз), соціологічних методів збору інформації, інституційних методик, а також системно-структурного методу тощо. Окрему увагу приділено роботі студентів з наявними базами статистичних і оціночних даних, які стосуються проблематики політичних інститутів та систем і їхнього порівняння.

Методологічні рекомендації. Дисципліна складається з 16 тем, які вивчаються лекційно-семінарським і самостійним методом (на самостійне вивчення було винесено окремі питання у межах лекційних і семінарських занять). У програмі курсу запропоновано основні проблеми, які треба з'ясувати в рамках кожної з тем. У планах лекційних занять з курсу "Напівпрезидентська система правління" запропоновано перелік лекцій і самостійних завдань курсу та перелік питань, які виносяться на заняття зі списком джерел. У плані семінарських занять з дисципліни, своєю чергою, запропоновано перелік 16 тем семінарських (практичних) занять та питань, які різною мірою розвивають тематику лекційних занять та виносяться із зазначеним списком потрібних для підготовки занять джерел. Також запропоновано перелік запитань на кожний із модульних контролів (разом два модульні контролі або ж аналогічні їм контрольні заходи).

Тематичні модулі. Курс складається з наступних тематичних модулів: форми та системи правління, підходи до класифікації систем правління; історія й еволюція терміна та концепту "напівпрезиденталізм"; класичні і сучасні дослідження напівпрезиденталізму й інших систем правління; підходи до визначення, концептуалізації та теоретико-методологічної критики напівпрезидентської системи правління; атрибути й ознаки напівпрезиденталізму на прикладі країн Європи; походження та повноваження президентів і урядів й особливості дуалізму виконавчої влади в умовах напівпрезиденталізму в країнах Європи; параметри й опції формування, функціонування та відповідальності урядів в умовах європейського напівпрезиденталізму; гетерогенність та підходи, чинники й індикатори типологізації напівпрезидентської системи правління в країнах Європи; інституційно-процесуальна типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи; президент-парламентаризм та прем'єр-президенталізм; політично-поведінкова типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи; системи уніфікованого та розділеного правління; когабітація та фази напівпрезиденталізму; формально-фактична типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи; атрибути напівпрезидентської системи правління з посадою сильного президента в країнах Європи; патерни напівпрезидентської системи правління з інститутом слабого і номінального президента в країнах Європи; феномен, природа і різновиди збалансованої напівпрезидентської системи правління в країнах Європи; політичні та соціально-економічні наслідки і впливи напівпрезидентської системи правління в країнах Європи; напівпрезиденталізм і його регіональні особливості, вияви й різновиди в Європі та поза межами Європи; різні чинники атиповості напівпрезиденталізму; особливості, ризики й перспективи становлення та функціонування і варіанти розвитку та реформування напівпрезидентської системи правління в Україні.

Поточний контроль успішності здійснюється за наступною шкалою: "2,5" – відмінно", "2" – добре, "1,5" – задовільно, "1" – доповнення, "0,5" – коментарі й участь у дискусії. Реферат і доповідь – 2,5 бала; есе – 1,5 бала; тематичні розрахунки – 1,5 бала. При цьому, кожен студент може підготувати один реферат або доповідь. Контроль знань за результатами вивчення окремого змістового модуля чи блоку (аналогічного методу контролю, зокрема, підсумкового есе чи тематичного розрахунку) оцінюється в 8 балів (а таких контролів передбачено два). Повний рейтинг поточної успішності визначається як повна сума балів, які отримані на семінарських заняттях, а також за підсумками контролю знань на модулях. Максимальний показник поточного (та проміжного) контролю успішності становить "50" балів".

Форма підсумкового контролю – це залік у форматі усного, тестового або комбінованого опитування, який максимально оцінюється за шкалою від "0" до "50" балів. Сумарна оцінка

за предмет включає у себе рейтинг поточної успішності і результати заліку у формі усного, тестового чи комбінованого опитування.

Практичні результати курсу. Студенти повинні оволодіти категоріальним і понятійним апаратом із приводу дослідження напівпрезиденталізму, отримати знання про еволюцію та сучасний стан розвитку таких систем правління у різних країнах світу. Наслідками вивчення курсу має стати знання про взаємозв'язок систем правління, політичних режимів й інститутів у політичних системах, навички їхнього аналізу у порівняльній перспективі та орієнтування у тенденціях розвитку сучасних країн світу, зокрема України, з огляду на ефективність тих систем правління, які у них функціонують.

У результаті вивчення навчальної дисципліни "Напівпрезидентська система правління" студент/студентка буде:

знати:

- логіку розвитку/еволюції систем правління і напівпрезиденталізму у XX-XXI ст.;
- понятійно-категоріальний апарат для дослідження напівпрезиденталізму;
- сутність якісних і кількісних вимірів напівпрезиденталізму, які властиві політичним системам сучасності;
- суть і наслідки різних різновидів напівпрезиденталізму;
- еволюцію та сучасний стан розвитку напівпрезиденталізму у різних частинах і країнах світу, зокрема в Україні;

вміти:

- усвідомлювати сутність/еволюцію порівняльного методу досліджень напівпрезиденталізму;
- розуміти патерни та етапи становлення різних типів напівпрезиденталізму;
- користуватись методами якісного та кількісного аналізу напівпрезиденталізму;
- аналізувати напівпрезиденталізм та його атрибути у сучасних країнах;
- розбирати напівпрезиденталізм на окремі складові;
- володіти інструментарієм аналізу напівпрезиденталізму;
- здійснювати порівняння напівпрезиденталізму у сучасних політичних системах, в тому числі в Україні.

Крім того, в результаті успішного проходження дисципліни "Напівпрезидентська система правління" студент/студентка набуде такі *компетентності*:

- СК05: Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування;
- СК06: Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.
- СК13: Здатність застосовувати теоретичні моделі ухвалення політичних рішень та формувати стратегії забезпечення прозорості процесу прийняття рішень.

Програмні результати навчання після вивчення дисципліни "Напівпрезидентська система правління":

- РН10: Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах;
- РН11: Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності;
- РН12: Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Тема 1. Форми та системи правління. Підходи до класифікації систем правління. Запит на напівпрезиденталізм

Вступне заняття. Ознайомлення з дисципліною і її структурою. Сутність і відмінність понять "форма" та "система правління". Класичні та новітні підходи до класифікацій систем правління. Дихотомія, трихотомія та чотирихотомія в типологізації систем правління. Президенталізм, парламентаризм, напівпрезиденталізм, напівпарламентаризм як основні типи систем правління та їхні структурні особливості. Конституційне та фактичне розуміння систем правління. Президентська і парламентська демократії як уточнюючі категорії форм та систем правління.

***Основні поняття:** держава, форма держави, форма державного правління, система правління, дихотомічний підхід, трихотомічний/чотирихотомічний підхід до класифікації систем правління, президенталізм, парламентаризм, напівпрезиденталізм, напівпарламентаризм, міжінституційні відносини, конституція, конституційна інженерія, парламентська демократія, президентська демократія, "принципал", "агент".*

Тема 2. Історія й еволюція терміна і концепту "напівпрезиденталізм". Класичні і сучасні дослідження напівпрезиденталізму й інших систем правління

"Хвилі" дослідження форм і систем правління. Історія й еволюція терміна і концепту "напівпрезиденталізм" у політичній теорії та практиці. Біхевіоральне й інституційне розуміння напівпрезиденталізму. Історія напівпрезиденталізму як реальної системи правління на прикладі країн Європи. Стан та "хвилі" класичних і сучасних досліджень напівпрезиденталізму.

***Основні поняття:** держава, форма держави, форма державного правління, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, біхевіоральне та інституційне розуміння напівпрезиденталізму, "хвилі" досліджень напівпрезиденталізму, республіка, республіканізм.*

Тема 3. Підходи до визначення, концептуалізації та теоретико-методологічної критики напівпрезидентської системи правління

Підходи до визначення напівпрезиденталізму й історія їхнього становлення. Дювержівське та постдювержівське (елгіанське) визначення напівпрезиденталізму та їхні переваги і недоліки. Синтетичне визначення напівпрезидентської системи правління: позитиви та негативи. Опції та сутність критики концепту і різних підходів до визначення напівпрезиденталізму. Регіональні параметри дефініювання напівпрезиденталізму.

***Основні поняття:** держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, класичне чи дювержівське визначення, сучасне чи дювержівське/елгіанське визначення, синтетичне визначення напівпрезиденталізму, критика визначень напівпрезиденталізму.*

Тема 4. Атрибути й ознаки напівпрезиденталізму на прикладі країн Європи: перелік, категоризація та систематизація

Сутність і кластеризація атрибутів напівпрезиденталізму. Інституційно-процесуальні та політично-поведінкові атрибути напівпрезиденталізму. Дефінітивні та додаткові атрибути напівпрезиденталізму: теоретичний розріз. Атрибути напівпрезиденталізму та їхні кейси і вияви на прикладі країн Європи.

***Основні поняття:** держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, атрибути напівпрезиденталізму, інституційно-процесуальні та політично-поведінкові атрибути напівпрезиденталізму, дефінітивні і додаткові атрибути напівпрезиденталізму, країни Європи.*

Тема 5. Походження та повноваження президентів і урядів й особливості дуалізму виконавчої влади в умовах напівпрезиденталізму в країнах Європи

Походження і способи виборів президентів в умовах європейського напівпрезиденталізму. Повноваження та ролі президентів і прем'єр-міністрів у напівпрезидентських країнах Європи. Сутність, особливості та варіанти дуалізму виконавчої влади в умовах напівпрезиденталізму.

***Основні поняття:** держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, походження президента і прем'єр-міністра, вибори президента, формування та відставка уряду, дуалізм виконавчої влади, повноваження та сила президента й прем'єр-міністра, легітимність влади.*

Тема 6. Параметри й опції формування, функціонування і відповідальності урядів в умовах європейського напівпрезиденталізму

Особливості формування, функціонування та повноважень урядів і прем'єр-міністрів в умовах європейського напівпрезиденталізму. Вотуми інвестири та довіри урядам. Опціонал та рамки індивідуальної і колективної відповідальності урядів та прем'єр-міністрів в умовах європейського напівпрезиденталізму. Вотуми недовіри урядам. Парламенти та/чи президенти як "принципали" формування і відставок урядів в європейських країнах з напівпрезидентською системою правління.

***Основні поняття:** держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, формування уряду, функціонування уряду, відповідальність уряду, відставка уряду, дуалізм виконавчої влади, парламентський вотум, вотум інвестири, вотум довіри, вотум недовіри, позитивний парламентаризм, негативний парламентаризм.*

Тема 7. Гетерогенність і підходи, чинники й індикатори типологізації напівпрезидентської системи правління в країнах Європи

Особливості та значення гетерогенності напівпрезиденталізму. Напівпрезиденталізм як узагальнена і диверсифікована система правління. Підходи до класифікації напівпрезидентської системи правління. Чинники й індикатори типологізації напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Взаємозалежність й аналітична взаємодоповнюваність різних типологізаційних ліній окреслення напівпрезиденталізму.

***Основні поняття:** держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи напівпрезиденталізму, гетерогенність напівпрезиденталізму, підходи, індикатори і чинники типологізації напівпрезиденталізму, інституційно-процесуальна*

(формальна) класифікація, політично-поведінкова (фактична) класифікація, формально-фактична класифікація.

Тема 8. Інституційно-процесуальна типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Президент-парламентаризм і прем'єр-президенталізм

Сутність та елементи формальної (чи інституційно-процесуальної) типологізації напівпрезидентської системи правління та її емпіричні вияви в країнах Європи. Президентсько-парламентська напівпрезидентська система правління, її інституційно-процесуальна логіка й операціоналізація в країнах Європи. Інституційно-процесуальна логіка, детермінація та операціоналізація прем'єр-президентської напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Президент-парламентаризм та прем'єр-президенталізм: окремі системи правління чи окремі опції напівпрезиденталізму?

***Основні поняття:** держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, інституційно-процесуальна (формальна) класифікація напівпрезиденталізму, президент-парламентаризм, прем'єр-президенталізм, парламентсько-президентська республіка, формування уряду, відставка уряду, відповідальність уряду.*

Змістовий модуль 2

Тема 9. Політично-поведінкова типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Системи уніфікованого та розділеного правління. Когабітація і фази напівпрезиденталізму

Етапи становлення, логіка, конструкції і варіанти фактичної (політично-поведінкової) типологізації напівпрезидентської системи правління на прикладі країн Європи. Партійно-виборча детермінація напівпрезиденталізму. Патерни і різновиди напівпрезидентських систем уніфікованої більшості та меншості. Логіка та різновиди напівпрезидентських систем розділеної більшості та меншості. Феномен, сутність, типи та наслідки когабітації у напівпрезидентських країнах Європи. Фазовість зміни політично-поведінкових атрибутів напівпрезидентської системи правління в країнах Європи.

***Основні поняття:** держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, політично-поведінкова (фактична) класифікація напівпрезиденталізму, партії, вибори, партійна афіліація, системи уніфікованої більшості і уніфікованої меншості, системи розділеної більшості і розділеної меншості, когабітація, фази напівпрезиденталізму.*

Тема 10. Формально-фактична типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Логіка й еволюція становлення і розвитку

Логіка, конструкції і варіанти формально-фактичної типологізації напівпрезидентської системи правління на підставі урахування уповноваженості президентів та інших політичних інститутів. Формальні та фактичні параметри сили президентів, прем'єр-міністрів/урядів і парламентів у рамках європейського напівпрезиденталізму. Стабільність чи динамічність формально-фактичної логіки типологізації напівпрезиденталізму?

***Основні поняття:** держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, формально-фактична класифікація напівпрезиденталізму, сила президента, сила прем'єр-*

міністра, формальні і фактичні параметри сили президентів, прем'єр-міністрів/урядів та парламентів.

Тема 11. Атрибути напівпрезидентської системи правління з посадою сильного президента та суперпрезидента в країнах Європи

Сутність президенціалізованого напівпрезиденталізму з посадою сильного та/або суперсильного президента. Формальні і фактичні чинники президенціалізації напівпрезидентської системи правління. Історичні та чинні кейси президенціалізованого напівпрезиденталізму. Особливості напівпрезиденталізму в Азербайджані, Білорусі та росії. Атиповість напівпрезиденталізму у пострадянських та інших країнах.

***Основні поняття:** держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, формально-фактична класифікація напівпрезиденталізму, сильний президент, дуже сильний президент, суперпрезидент, слабкий прем'єр-міністр, президенціалізований напівпрезиденталізм, президенціалізація, атиповість напівпрезиденталізму.*

Тема 12. Патерни напівпрезидентської системи правління з інститутом слабого та номінального президента в країнах Європи

Сутність парламентаризованого або прем'єризovanого напівпрезиденталізму з посадою слабого і/чи номінального президента. Формальні та фактичні чинники парламентаризації і/чи прем'єризації напівпрезидентської системи правління. Історичні та чинні кейси парламентаризованого і прем'єризovanого напівпрезиденталізму. Особливості напівпрезиденталізму в Болгарії, Ірландії, Словаччині, Словенії і Чехії. Специфіка і винятковість парламентаризованого напівпрезиденталізму в Австрії та Ісландії. Параметри та наслідки парламентаризації напівпрезиденталізму в Фінляндії.

***Основні поняття:** держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, формально-фактична класифікація напівпрезиденталізму, слабкий президент, дуже слабкий президент, номінальний президент, сильний прем'єр-міністр, парламентаризований напівпрезиденталізм, прем'єризований напівпрезиденталізм, парламентаризація, прем'єризація.*

Тема 13. Феномен, природа та різновиди збалансованої напівпрезидентської системи правління в країнах Європи

Сутність, різновиди, проблеми та перспективи збалансованого напівпрезиденталізму. Дуалізм виконавчої влади як проблемне поле збалансованого напівпрезиденталізму. Унікальність французького кейсу збалансованого напівпрезиденталізму. Збалансований напівпрезиденталізму у Португалії. Веймарська республіка як історичний випадок збалансованого напівпрезиденталізму. Інституційна та політична специфіка збалансованого напівпрезиденталізму на прикладі країн Центрально-Східної Європи: Литва, Польща та Румунія.

***Основні поняття:** держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, формально-фактична класифікація напівпрезиденталізму, помірно сильний президент і прем'єр-міністр, збалансований напівпрезиденталізм, дуалізм виконавчої влади, горизонтальний і вертикальний дуалізм влади.*

Тема 14. Політичні та соціально-економічні наслідки і впливи напівпрезидентської системи правління в країнах Європи

Параметри стабільності напівпрезиденталізму та його різних опцій. Кореляція напівпрезиденталізму, його варіантів і типів політичних режимів. Ефективність міжінституційних відносин й урядування в рамках різних типів напівпрезиденталізму. Конфлікти у системі дуалізму виконавчої влади та їхня інтенсивність в рамках різних типів напівпрезиденталізму. Систематизація ефектів і наслідків гетерогенного європейського напівпрезиденталізму. Ефекти, ризики та перспективи напівпрезиденталізму на тлі інших систем державного правління.

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, наслідки та впливи напівпрезиденталізму, політичний режим, демократія, автократія, гібридний режим, політична стабільність, інституційна стабільність, конфлікт, міжінституційні конфлікти, конфлікти в системі дуалізму виконавчої влади.

Тема 15. Напівпрезиденталізм та його регіональні особливості, вияви й різновиди в Європі та поза межами Європи. Чинники атиповості напівпрезиденталізму

Регіональні відмінності дефініювання й операціоналізації напівпрезиденталізму. Напівпрезиденталізм як найрелевантніша опція європейських систем правління. Кластери та причини вибору європейського напівпрезиденталізму. Причини фіаско напівпрезиденталізму в країнах Латинської Америки. Кейси та параметри напівпрезиденталізму в португаломовних країнах. Чинники та вияви атиповості напівпрезидентської системи правління.

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, географія країн і регіонів з напівпрезидентською системою правління, атиповість напівпрезиденталізму.

Тема 16. Особливості, ризики й перспективи становлення та функціонування і варіанти розвитку та реформування напівпрезидентської системи правління в Україні

Історія, причини вибору й операціоналізації напівпрезиденталізму в Україні. Президент-парламентаризм та прем'єр-президенталізм в Україні. Специфіка президентціалізованого та збалансованого напівпрезиденталізму в Україні. Ризики та перспективи розвитку української напівпрезидентської системи правління. Напівпрезиденталізм в Україні: вимушений чи неминучий?

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, Україна, типи і гетерогенність напівпрезиденталізму, президент-парламентаризм та прем'єр-президенталізм, президентціалізований і збалансований напівпрезиденталізм, ризики і перспективи розвитку українського напівпрезиденталізму.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Р А З О М	Л Е К Ц І Й Н И Х	С Е М І Н А Р С Ь К И Х	С А М О С Т І Й Н И Х
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1				
<i>Тема 1. Форми та системи правління. Підходи до класифікації систем правління. Запит на напівпрезиденталізм.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 2. Історія й еволюція терміна і концепту "напівпрезиденталізм". Класичні і сучасні дослідження напівпрезиденталізму й інших систем правління.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 3. Підходи до визначення, концептуалізації та теоретико-методологічної критики напівпрезидентської системи правління.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 4. Атрибути й ознаки напівпрезиденталізму на прикладі країн Європи: перелік, категоризація та систематизація.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 5. Походження та повноваження президентів і урядів й особливості дуалізму виконавчої влади в умовах напівпрезиденталізму в країнах Європи.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 6. Параметри й опції формування, функціонування і відповідальності урядів в умовах європейського напівпрезиденталізму.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 7. Гетерогенність і підходи, чинники й індикатори типологізації напівпрезидентської системи правління в країнах Європи.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 8. Інституційно-процесуальна типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Президент-парламентаризм і прем'єр-президенталізм.</i>	6,5	2	2	2,5
УСЬОГО ЗА ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1	52	16	16	20
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2				
<i>Тема 9. Політично-поведінкова типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Системи уніфікованого та розділеного правління. Когабітація і фази напівпрезиденталізму.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 10. Формально-фактична типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Логіка й еволюція становлення і розвитку.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 11. Атрибути напівпрезидентської системи правління з посадою сильного президента та суперпрезидента в країнах Європи.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 12. Патерни напівпрезидентської системи правління з інститутом слабого та номінального президента в країнах Європи.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 13. Феномен, природа та різновиди збалансованої напівпрезидентської системи правління в країнах Європи.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 14. Політичні та соціально-економічні наслідки і впливи напівпрезидентської системи правління в країнах Європи.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 15. Напівпрезиденталізм та його регіональні особливості, вияви й різновиди в Європі та поза межами Європи. Чинники атиповості напівпрезиденталізму.</i>	6,5	2	2	2,5
<i>Тема 16. Особливості, ризики й перспективи становлення та функціонування і варіанти розвитку та реформування напівпрезидентської системи правління в Україні.</i>	7,5	2	2	3,5
УСЬОГО ЗА ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2	53	16	16	21
УСЬОГО:	105	32	32	41

5. Теми семінарських занять

Змістовий модуль 1

Тема 1. Форми та системи правління. Підходи до класифікації систем правління.

Запит на напівпрезиденталізм

1. Сутність і відмінність понять "форма" та "система правління".
2. Класичні та новітні підходи до класифікацій систем правління. Дихотомія, трихотомія та чотирихотомія в типологізації систем правління.
3. Президенталізм, парламентаризм, напівпрезиденталізм, напівпарламентаризм як основні типи систем правління та їхні структурні особливості.
4. Конституційне та фактичне розуміння систем правління.
5. Президентська і парламентська демократії як уточнюючі категорії систем правління.

Основні поняття: держава, форма держави, форма державного правління, система правління, дихотомічний підхід, трихотомічний/чотирихотомічний підхід до класифікації систем правління, президенталізм, парламентаризм, напівпрезиденталізм, напівпарламентаризм, міжінституційні відносини, конституція, конституційна інженерія, парламентська демократія, президентська демократія, "принципал", "агент".

Тема 2. Історія й еволюція терміна і концепту "напівпрезиденталізм". Класичні і сучасні дослідження напівпрезиденталізму й інших систем правління

1. "Хвилі" дослідження форм і систем правління.
2. Історія й еволюція терміна і концепту "напівпрезиденталізм" у політичній теорії та практиці.
3. Біхевіоральне й інституційне розуміння напівпрезиденталізму.
4. Історія напівпрезиденталізму як реальної системи правління на прикладі країн Європи.
5. Стан та "хвилі" класичних і сучасних досліджень напівпрезиденталізму.

Основні поняття: держава, форма держави, форма державного правління, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, біхевіоральне та інституційне розуміння напівпрезиденталізму, "хвилі" досліджень напівпрезиденталізму, республіка, республіканізм.

Тема 3. Підходи до визначення, концептуалізації та теоретико-методологічної критики напівпрезидентської системи правління

1. Підходи до визначення напівпрезиденталізму та історія їхнього становлення.
2. Дювержівське та постдювержівське (елгіанське) визначення напівпрезиденталізму та їхні переваги і недоліки.
3. Синтетичне визначення напівпрезидентської системи правління: позитиви та негативи.
4. Опції та сутність критики концепту і різних підходів до визначення напівпрезиденталізму.
5. Регіональні параметри дефініювання напівпрезиденталізму.

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, класичне чи дювержівське визначення, сучасне чи дювержівське/елгіанське визначення, синтетичне визначення напівпрезиденталізму, критика визначень напівпрезиденталізму.

Тема 4. Атрибути й ознаки напівпрезиденталізму на прикладі країн Європи: перелік, категоризація та систематизація

1. Сутність і кластеризація атрибутів напівпрезиденталізму. Інституційно-процесуальні та політично-поведінкові атрибути напівпрезиденталізму.
2. Дефінітивні та додаткові атрибути напівпрезиденталізму: теоретичний розріз.
3. Атрибути напівпрезиденталізму та їхні кейси і вияви на прикладі країн Європи.

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, атрибути напівпрезиденталізму, інституційно-процесуальні та політично-поведінкові атрибути напівпрезиденталізму, дефінітивні і додаткові атрибути напівпрезиденталізму, країни Європи.

Тема 5. Походження та повноваження президентів і урядів й особливості дуалізму виконавчої влади в умовах напівпрезиденталізму в країнах Європи

1. Походження і способи виборів президентів в умовах європейського напівпрезиденталізму.
2. Повноваження та ролі президентів і прем'єр-міністрів у напівпрезидентських країнах Європи.
3. Сутність, особливості та варіанти дуалізму виконавчої влади в умовах напівпрезиденталізму.

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, походження президента і прем'єр-міністра, вибори президента, формування та відставка уряду, дуалізм виконавчої влади, повноваження та сила президента й прем'єр-міністра, легітимність влади.

Тема 6. Параметри й опції формування, функціонування і відповідальності урядів в умовах європейського напівпрезиденталізму

1. Особливості формування, функціонування та повноважень урядів і прем'єр-міністрів в умовах європейського напівпрезиденталізму. Вотуми інвеститури та довіри урядам.
2. Опціонал та рамки індивідуальної і колективної відповідальності урядів та прем'єр-міністрів в умовах європейського напівпрезиденталізму. Вотуми недовіри урядам.
3. Парламенти та/чи президенти як "принципали" формування і відставок урядів в європейських країнах з напівпрезидентською системою правління.

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, формування уряду, функціонування уряду, відповідальність

уряду, відставка уряду, дуалізм виконавчої влади, парламентський вотум, вотум інвестиції, вотум довіри, вотум недовіри, позитивний парламентаризм, негативний парламентаризм.

Тема 7. Гетерогенність і підходи, чинники й індикатори типологізації напівпрезидентської системи правління в країнах Європи

1. Особливості та значення гетерогенності напівпрезиденталізму. Напівпрезиденталізм як узагальнена та диверсифікована система правління.
2. Підходи до класифікації напівпрезидентської системи правління.
3. Чинники й індикатори типологізації напівпрезидентської системи правління в країнах Європи.
4. Взаємозалежність й аналітична взаємодоповнюваність різних типологізаційних ліній окреслення напівпрезиденталізму.

***Основні поняття:** держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи напівпрезиденталізму, гетерогенність напівпрезиденталізму, підходи, індикатори і чинники типологізації напівпрезиденталізму, інституційно-процесуальна (формальна) класифікація, політично-поведінкова (фактична) класифікація, формально-фактична класифікація.*

Тема 8. Інституційно-процесуальна типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Президент-парламентаризм і прем'єр-президенталізм

1. Сутність й елементи формальної (інституційно-процесуальної) типологізації напівпрезидентської системи правління та її емпіричні вияви в країнах Європи.
2. Президентсько-парламентська напівпрезидентська система правління, її інституційно-процесуальна логіка й операціоналізація в країнах Європи.
3. Інституційно-процесуальна логіка, детермінація та операціоналізація прем'єр-президентської напівпрезидентської системи правління в країнах Європи.
4. Президент-парламентаризм та прем'єр-президенталізм: окремі системи правління чи окремі опції напівпрезиденталізму?

***Основні поняття:** держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, інституційно-процесуальна (формальна) класифікація напівпрезиденталізму, президент-парламентаризм, прем'єр-президенталізм, парламентсько-президентська республіка, формування уряду, відставка уряду, відповідальність уряду.*

Змістовий модуль 2

Тема 9. Політично-поведінкова типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Системи уніфікованого та розділеного правління. Когабітація і фази напівпрезиденталізму

1. Етапи становлення, логіка, конструкції і варіанти фактичної (політично-поведінкової) типологізації напівпрезидентської системи правління на прикладі країн Європи.
2. Партійно-виборча детермінація напівпрезиденталізму.
3. Патерни і різновиди напівпрезидентських систем уніфікованої більшості та меншості.
4. Логіка та різновиди напівпрезидентських систем розділеної більшості та меншості.
5. Феномен, сутність, типи та наслідки когабітації у напівпрезидентських країнах Європи.
6. Фазовість зміни політично-поведінкових атрибутів напівпрезидентської системи правління в країнах Європи.

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, політично-поведінкова (фактична) класифікація напівпрезиденталізму, партії, вибори, партійна афіліація, системи уніфікованої більшості і уніфікованої меншості, системи розділеної більшості і розділеної меншості, когабітація, фази напівпрезиденталізму.

Тема 10. Формально-фактична типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Логіка й еволюція становлення і розвитку

1. Логіка, конструкції і варіанти формально-фактичної типологізації напівпрезидентської системи правління на підставі урахування уповноваженості президентів та інших політичних інститутів.
2. Формальні та фактичні параметри сили президентів, прем'єр-міністрів/урядів і парламентів у рамках європейського напівпрезиденталізму.
3. Стабільність чи динамічність формально-фактичної логіки типологізації напівпрезиденталізму?

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, формально-фактична класифікація напівпрезиденталізму, сила президента, сила прем'єр-міністра, формальні і фактичні параметри сили президентів, прем'єр-міністрів і парламентів.

Тема 11. Атрибути напівпрезидентської системи правління з посадою сильного президента та суперпрезидента в країнах Європи

1. Сутність президенціалізованого напівпрезиденталізму з посадою сильного і/чи суперсильного президента.
2. Формальні та фактичні чинники президенціалізації напівпрезиденталізму.
3. Історичні та чинні кейси президенціалізованого напівпрезиденталізму.
4. Особливості напівпрезиденталізму в Азербайджані та Білорусі та росії.
5. Атиповість напівпрезиденталізму у пострадянських та інших країнах.

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, формально-фактична класифікація напівпрезиденталізму, сильний президент, дуже сильний

президент, суперпрезидент, слабкий прем'єр-міністр, президенціалізований напівпрезиденталізм, президенціалізація, атиповість напівпрезиденталізму.

Тема 12. Патерни напівпрезидентської системи правління з інститутом слабого та номінального президента в країнах Європи

1. Сутність парламентаризованого або прем'єризovanого напівпрезиденталізму з посадою слабого і/чи номінального президента.
2. Формальні та фактичні чинники парламентаризації і/чи прем'єризації напівпрезидентської системи правління.
3. Історичні та чинні кейси парламентаризованого або прем'єризovanого напівпрезиденталізму.
4. Особливості напівпрезиденталізму в Болгарії, Ірландії, Словаччині, Словенії та Чехії.
5. Специфіка і винятковість парламентаризованого напівпрезиденталізму в Австрії та Ісландії.
6. Параметри та наслідки парламентаризації напівпрезиденталізму в Фінляндії.

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, формально-фактична класифікація напівпрезиденталізму, слабкий президент, дуже слабкий президент, номінальний президент, сильний прем'єр-міністр, парламентаризований напівпрезиденталізм, прем'єризований напівпрезиденталізм, парламентаризація, прем'єризація.

Тема 13. Феномен, природа та різновиди збалансованої напівпрезидентської системи правління в країнах Європи

1. Сутність, різновиди, проблеми та перспективи збалансованого напівпрезиденталізму.
2. Дуалізм виконавчої влади як проблемне поле збалансованого напівпрезиденталізму.
3. Унікальність французького кейсу збалансованого напівпрезиденталізму.
4. Збалансований напівпрезиденталізму у Португалії.
5. Веймарська республіка як історичний випадок збалансованого напівпрезиденталізму.
6. Інституційна та політична специфіка збалансованого напівпрезиденталізму на прикладі країн Центрально-Східної Європи: Литва, Польща та Румунія.

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, формально-фактична класифікація напівпрезиденталізму, помірно сильний президент і прем'єр-міністр, збалансований напівпрезиденталізм, дуалізм виконавчої влади, горизонтальний і вертикальний дуалізм влади.

Тема 14. Політичні та соціально-економічні наслідки і впливи напівпрезидентської системи правління в країнах Європи

1. Параметри стабільності напівпрезиденталізму та його різних опцій.
2. Кореляція напівпрезиденталізму, його варіантів і типів політичних режимів.

3. Ефективність міжінституційних відносин й урядування в рамках різних типів напівпрезиденталізму.
4. Конфлікти у системі дуалізму виконавчої влади та їхня інтенсивність в рамках різних типів та опцій напівпрезиденталізму.
5. Систематизація ефектів і наслідків гетерогенного європейського напівпрезиденталізму.
6. Ефекти, ризики та перспективи напівпрезиденталізму на тлі інших систем державного правління.

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, наслідки та впливи напівпрезиденталізму, політичний режим, демократія, автократія, гібридний режим, політична стабільність, інституційна стабільність, конфлікт, міжінституційні конфлікти, конфлікти в системі дуалізму виконавчої влади.

Тема 15. Напівпрезиденталізм та його регіональні особливості, вияви й різновиди в Європі та поза межами Європи. Чинники атиповості напівпрезиденталізму

1. Регіональні відмінності дефініювання й операціоналізації напівпрезиденталізму.
2. Напівпрезиденталізм як найрелевантніша опція європейських систем правління. Кластери та причини вибору європейського напівпрезиденталізму.
3. Причини фіаско напівпрезиденталізму в країнах Латинської Америки.
4. Кейси та параметри напівпрезиденталізму в португаломовних країнах.
5. Чинники та вияви атиповості напівпрезидентської системи правління.

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, країни Європи, типи та гетерогенність напівпрезиденталізму, географія країн і регіонів з напівпрезидентською системою правління, атиповість напівпрезиденталізму.

Тема 16. Особливості, ризики й перспективи становлення та функціонування і варіанти розвитку та реформування напівпрезидентської системи правління в Україні

1. Історія, причини вибору й операціоналізації напівпрезиденталізму в Україні.
2. Президент-парламентаризм та прем'єр-президенталізм в Україні.
3. Специфіка президенціалізованого та збалансованого напівпрезиденталізму в Україні.
4. Ризики та перспективи розвитку української напівпрезидентської системи правління.
5. Напівпрезиденталізм в Україні: вимушений чи неминучий?

Основні поняття: держава, система правління, напівпрезиденталізм, напівпрезидентська система правління, міжінституційні відносини, глава держави, президент, парламент, уряд, прем'єр-міністр, Україна, типи і гетерогенність напівпрезиденталізму, президент-парламентаризм та прем'єр-президенталізм, президенціалізований і збалансований напівпрезиденталізм, ризики і перспективи розвитку українського напівпрезиденталізму.

6. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені навчальною програмою.

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Форми та системи правління. Підходи до класифікації систем правління. Запит на напівпрезиденталізм (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
2	Тема 2. Історія й еволюція терміна і концепту "напівпрезиденталізм". Класичні і сучасні дослідження напівпрезиденталізму й інших систем правління (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
3	Тема 3. Підходи до визначення, концептуалізації та теоретико-методологічної критики напівпрезидентської системи правління (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
4	Тема 4. Атрибути й ознаки напівпрезиденталізму на прикладі країн Європи: перелік, категоризація та систематизація (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
5	Тема 5. Походження та повноваження президентів і урядів й особливості дуалізму виконавчої влади в умовах напівпрезиденталізму в країнах Європи (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
6	Тема 6. Параметри й опції формування, функціонування і відповідальності урядів в умовах європейського напівпрезиденталізму (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
7	Тема 7. Гетерогенність і підходи, чинники й індикатори типологізації напівпрезидентської системи правління в країнах Європи (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
8	Тема 8. Інституційно-процесуальна типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Президент-парламентаризм і прем'єр-президенталізм (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
9	Тема 9. Політично-поведінкова типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Системи уніфікованого та розділеного правління. Когабітація і фази напівпрезиденталізму (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
10	Тема 10. Формально-фактична типологізація напівпрезидентської системи правління в країнах Європи. Логіка й еволюція становлення і розвитку (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
11	Тема 11. Атрибути напівпрезидентської системи правління з посадою сильного президента та суперпрезидента в країнах Європи (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
12	Тема 12. Патерни напівпрезидентської системи правління з інститутом слабого та номінального президента в країнах Європи (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
13	Тема 13. Феномен, природа та різновиди збалансованої напівпрезидентської системи правління в країнах Європи (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
14	Тема 14. Політичні та соціально-економічні наслідки і впливи напівпрезидентської системи правління в країнах Європи (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
15	Тема 15. Напівпрезиденталізм та його регіональні особливості, вияви й різновиди в Європі та поза межами Європи. Чинники атиповості напівпрезиденталізму (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	2,5
16	Тема 16. Особливості, ризики й перспективи становлення та функціонування і варіанти розвитку та реформування напівпрезидентської системи правління в Україні (детальніший або самостійний розгляд окремих питань теми)	3,5
Разом		41

8. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання не передбачені навчальною програмою.

9. Методи навчання

Навчальний процес здійснюється за традиційною технологією: лекції, практичні (семінарські) заняття, самостійна робота. Також передбачено колаборативне навчання (форми – групові проекти, спільні розробки, групові розрахункові роботи, навчальні спільноти, тьюторство і т.д.), проектно-орієнтоване навчання, дискусії, аналіз статистичних баз даних.

На лекційних заняттях використовуються головно: словесні методи (розповідь, бесіда, пояснення, лекція, діалог); наочні і практичні методи (ілюстрація, демонстрація, а також презентація); метод синтезу, аналізу, індукції, дедукції тощо. На семінарських заняттях використовуються: дискусія, проблемно-пошуковий, репродуктивний, інтерактивний методи тощо. У рамках самостійної роботи застосовуються дослідницькі методи. Розрахункові роботи будуть обговорюватись і виконуватись в рамках лекцій, семінарів та самостійної роботи.

10. Методи контролю

Оцінка знань, умінь і практичних навиків студента з дисципліни "Напівпрезидентська система правління" здійснюється за 100-бальною шкалою.

Бали нараховуються за наступним співвідношенням:

- практичні/самостійні тощо – 34% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 34);
- контрольні заміри (модулі) – 16% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 16);
- залік – 50% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 50).

Поточний контроль знань студентів проводять за трьома складовими:

- контроль систематичності та активності роботи студента впродовж семестру;
- контроль за виконанням модульних завдань/контрольних замірів;
- контроль за виконанням завдань самостійного опрацювання і розрахункових робіт.

При контролі систематичності й активності роботи студентів оцінці підлягають:

- самостійна робота студентів;
- відвідування й активність на семінарських заняттях;
- рівень засвоєння знань програмного матеріалу.

Поточний контроль успішності здійснюється за наступною шкалою: "2,5" – відмінно", "2" – добре, "1,5" – задовільно, "1" – доповнення, "0,5" – коментарі й участь у дискусії. Реферат і доповідь – 2,5 бала; есе – 1,5 бала; тематичні розрахунки – 1,5 бала (дозволено лише по одному реферату, доповіді або есе). Контроль знань за результатами модулів (передбачено два) оцінюється в 16 балів. Форма підсумкового контролю – залік у комбінованій (усній і тестовій) формі в кінці семестру.

11. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів із дисципліни, котра завершується заліком, становить за поточну успішність 50 балів. На заліку студент також може отримати 50 балів.

Поточний контроль та самостійна робота		Підсумковий контроль (залік)	Сума
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	50	100
Теми 1–8	Теми 9–16		

1 ... 8, 9 ... 16 – теми курсу у межах змістових модулів або семінарів (за порядком).

При оформленні документів за залікову сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Національна шкала	Рейтингова шкала	Шкала ECTS	Пояснення	Залік
5 (відмінно)	90-100	A	Відмінно	Зарах.
4 (добре)	81-89	B	Дуже добре	
	71-80	C	Добре	
3 (задовільно)	61-70	D	Задовільно	
	51-60	E	Достатньо	
2 (незадовільно)	25-50	FX	Незадовільно	Незарах.
	0-24	F	Незадовільно без права перездачі	

12. Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни "Напівпрезидентська система правління".
2. Силабус і схема курсу "Напівпрезидентська система правління".
3. Методичні рекомендації для студентів із курсу "Напівпрезидентська система правління" з планом проведення лекційних і семінарських занять та самостійної роботи з курсу, з методами контролю і правилами розподілу балів студентам, а також з питаннями до модульних контролів і підсумкового заліку.

13. Основна та додаткова література

Основна література:

1. Литвин В. Атрибути та різновиди напівпрезидентської системи правління в Європі: інституційно-процесуальний і політично-поведінковий аспекти: монографія. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2018. 636 с.
2. Литвин В. Гетерогенність і фактори та індикатори типологізації напівпрезидентської системи державного правління: теоретико-методологічний зріз // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2017. № 2 (88). С. 318–345.
3. Литвин В. Особливості міжінституційних відносин у напівпрезидентських країнах Європи / Політичні дослідження. 2022. Вип. 2 (4). С. 42–62.
4. Duverger M. A New Political System Model. Semi-Presidential Government // European Journal of Political Research. 1980. Vol. 8. P. 165–187.
5. Elgie R. Variations on a theme: A fresh look at semi-presidentialism // Journal of Democracy. 2005. Vol. 16. No. 3. P. 1–21.
6. Shugart M. Semi-presidential systems: Dual executive and mixed authority patterns // French Politics. 2005. Vol. 3. No. 3. P. 323–351.
7. Shugart M., Carey J. Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. 316 p.

Додаткова література:

1. Литвин В. Особливості та наслідки поділу і дуалізму виконавчої влади в рамках різних видів напівпрезиденталізму // Український часопис конституційного права. 2018. № 4. С. 94–112.
2. Литвин В. До проблеми розрізнення напівпрезиденталізму та парламентаризму: напівпрезидентські системи з номінальними президентами у Центральній Європі (на прикладі Болгарії, Словаччини, Словенії та Чехії) // Rozwój polityczny i społeczny państw Europy Środkowej i Wschodniej / Praca zbiorowa pod red. Z. Białoblockiego i A. Romanyuka. Kutno, 2013. S. 149–171.

3. Литвин В., Осадчук І. Атиповість напівпрезидентських систем державного правління у пострадянських країнах: контекст вотумів недовіри урядам // *Politicus*. 2018. Вип. 3. С. 49–57.
4. Литвин В. Еволюція категорії "напівпрезиденталізм": М. Дюверже як засновник понятійного і теоретичного конструктів? // *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2012. № 3. С. 42–51.
5. Литвин В., Романюк А. Концептуалізація і теоретична дистинкція понять "форма державного правління" та "система державного правління" у політичній науці // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2016. Випуск 20. С. 3–12.
6. Литвин В. Збалансований напівпрезиденталізм: теоретичні особливості, інституційні ризики та позитиви й перспективи реформування в Україні // *Нова парадигма*. К.: Вид-во імені М. П. Драгоманова. 2014. № 125. С. 145–163.
7. Литвин В. Напівпрезидентська система правління у контексті республіканської форми правління: типологізація, конституційно-правові і політичні виклики та перспективи реформування в Україні // *Studium Europę Srodkowej i Wschodniej: Wydawnictwo Wyzszej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie*. 2014. Nr. 2. S. 156–181.
8. Cheibub J. *Presidentialism, parliamentarism, and democracy*. Cambridge University Press, 2007. 202 p.
9. Elgie R. Semi-Presidentialism: Concepts, Consequences and Contesting Explanations // *Political Studies Review*. 2004. Vol. 2. No. 3. P. 314–330.
10. Elgie R. The classification of democratic regime types: conceptual ambiguity and contestable assumptions // *European Journal of Political Research*. 1998. Vol. 33. P. 219–238.
11. Elgie R. Three waves of semi-presidential studies // *Democratization*. 2016. Vol. 23. No. 1. P. 49–70.
12. Lytvyn V. Categorization and systematization of institutionally-procedural and politically-behavioral attributes and features of semi-presidentialism: theoretical and methodological cut // *Studium Europę Srodkowej i Wschodniej: Wydawnictwo Wyzszej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie*. 2018. Nr. 10. S. 158–179.
13. Lytvyn V. Republicanism with the position of superpresident: differentiation of presidential and semi-presidential systems of government with superpresidents // *Studia Politica: Romanian Political Science Review*. 2015. Vol. XV. No. 2. P. 289–318.
14. Lytvyn V. Theory and Typology, Challenges and Consequences of Semi-Presidentialism Within Republican Form of Government and Prospects for its Reformation in Ukraine // *The Annals of the University of Bucharest: Political Science Series*. 2016. Vol. 18. No. 1. P. 35–65.
15. Skach C. The newest separation of powers: semi-presidentialism // *International Journal of Constitutional Law*. 2007. Vol. 5. No. 1. P. 93–121.

Інтернет-джерела:

1. Döring H., Manow P. *Parliaments and governments database (ParlGov): Information on parties, elections and cabinets in modern democracies*. URL: <http://www.parlgov.org/>
2. IPU PARLINE database. URL: <http://www.ipu.org/parline/>
3. *Parties and Elections in Europe*. URL: <http://www.parties-and-elections.eu/>
4. *The Semi-Presidential One*. URL: <http://www.semipresidentialism.com/>

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Проректор з науково-педагогічної роботи

" _____ " _____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

"Напівпрезидентська система правління"

Форма навчання	Курс	Семестр	Заг. обсяг (год.)	Всього аудит. (год.)	У тому числі (год.):			Самостійна робота (год.)	Контрольні (модульні) роботи (шт.)	Розрахунково-графічні роботи	Курсові проекти (роботи)	Залік (сем.)	Екзамен (сем.)
					Лекції	Лабораторні	Практичні/ семінарські						
Денна	III	VI	105	64	32	0	32	41	2	0	0	6	0

Робоча програма складена на основі ОПП "ПОЛІТОЛОГІЯ" першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 052 "Політологія" галузі знань 05 "Соціальні та поведінкові науки".

Робоча програма складена Литвином Віталієм Сергійовичем, доктором політичних наук, професором, професором кафедри політології
(вчена ступінь, вчене звання, ім'я та ініціали автора (ів) програми)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології філософського факультету (протокол № __ від "__" _____ 2023 р.)

Завідувач кафедри політології

_____ (проф. Романюк А. С.)
(підпис)

"__" _____ 2023 року

Схвалено Вченою радою філософського факультету.
Протокол № __ від "__" _____ 2023 року

Голова Вченої ради

_____ (доц. Рижак Л. В.)
(підпис)

"__" _____ 2023 року